

домовленістю з військовим командуванням до проведення процесуальних дій військовослужбовців Збройних сил України (наприклад, до участі в огляді місця події та інших слідчих (розшукових) діях як понять).

Філіппов Станіслав Олександрович -
доцент кафедри кримінального права
та процесу Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького,
кандидат психологічних наук, доцент

КРИМІНОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТРАНСКОРДОННОЇ ЗЛОЧИННОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З НЕЗАКОННИМ ПЕРЕПРАВЛЕННЯМ МІГРАНТІВ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У 2015 р. держави - члени Європейського Союзу зафіксували понад 1 млн 820 тис. випадків перетину зовнішніх кордонів поза пунктами пропуску, що вшестеро перевищує показники рекордного 2014 р. Актуальними міграційними маршрутами у 2016 р. є східносередземноморський, західнобалканський, західноафриканський, чорноморський, центральносередземноморський, круговий маршрут з Албанії до Греції, західносередземноморський, а також маршрут через східні кордони ЄС.

За статистичними даними Агентства з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах країн - членів ЄС (FRONTEX) у 2015 р. максимально інтенсивно використовувався середземноморський маршрут нелегальної міграції (приблизно 900 тис. мігрантів) у східній частині Егейського моря (Туреччина - Греція). Варто зауважити, що збільшення кількості виявлених випадків незаконного перетину кордону може бути пов'язано з реальним збільшенням потоку нелегальних мігрантів, а також зі збільшенням обсягу ресурсів (сил, засобів), виділених для виявлення мігрантів. У такому разі збільшення фінансування може сприяти зростанню зареєстрованих виявлень і ефективно маскувати фактичне зменшення трафіку через посилений стримувальний ефект.

Значна частина мігрантів, які в 2015 р. використовували вищезгаданий і східноєвропейський маршрути (східні кордони ЄС), була із Сирії (майже 600 тис. осіб) і Афганістану (понад 270 тис.). Попри те, що більшість мігрантів є сирійцями, їх кількість дещо завищена, оскільки представники інших країн також часто стверджують, що вони з Сирії. Це надає їм певні переваги як біженцям країни, що перебуває в стані війни (принцип non-refoulment). Згаданий маршрут через Туреччину до Греції, Болгарії та Кіпру також активно використовують іракці й сомалійці.

Другим за популярністю у 2015 р. (764 тис. мігрантів) був західнобалканський маршрут. Найчастіше ним послуговуються громадяни Сирії, Афганістану. Однак майже у 80 % випадків встановити громадянство мігрантів на момент їх контакту з прикордонниками неможливо. Серед них можуть бути вихідці з Пакистану, Алжиру і країн, розташованих на півдні від Сахари.

Організаторами переправлення у східносередземноморському та західнобалканському напрямках переважно є громадяни Туреччини. Цікаво, що громадяни цієї країни не вважають таку діяльність злочинною. Зазвичай ціна подібної поспули охоплює три спроби переправлення мігрантів морем. Якщо всі вони виявилися невдалими внаслідок активності прикордонників або з інших причин, то мігрант змушений платити за чергові три спроби.

Укладена в березні 2016 р. угода між ЄС і Туреччиною, зумовила активні дії другої щодо припинення виходу плавзасобів із мігрантами в Егейському морі в напрямку Греції. До того ж, з березня 2016 р. в Егейському морі виконує фактично поліцейські завдання угруповання з військових кораблів і катерів НАТО, що надає інформацію FRONTEX і співпрацює з прикордонниками Туреччини та Греції. Це суттєво зменшило потік мігрантів у двох вищеназваних напрямках за перше півріччя 2016 р.

Важливим для нас є маршрут, який пролягає через східні кордони ЄС, тобто західні кордони Білорусі, Молдови, України, Російської Федерації. У FRONTEX проводять аналітичну роботу з урахуванням даних мережі аналізу ризиків на східних кордонах ЄС (EB-RAN) і мережі аналізу ризиків агентства FRONTEX (FRAN). У 2014 р. питома вага виявлених випадків незаконного перетину кордонів ЄС на вказаній ділянці

протяжністю 6 тис. км становила всього 0,5 % випадків від загальної кількості.

Очевидними причинами низької «популярності» цього напрямку, а також невикористання території України значні витрати часу і високий рівень ризику бути виявленим під час спроби незаконного переміщення в ЄС.

Спосіб, який обирають мігранти для незаконного переміщення, зазвичай передбачає пособництво з боку місцевих жителів. Його особливість полягає у високому рівні організації транскордонного посередництва з порівняно незначним ризиком притягнення до кримінальної відповідальності іноземних членів організованих злочинних угруповань навіть в суміжних країнах і високому рівні використання пособниками та організаторами технічних засобів. До таких належить GPS-навігація, дешевий моментальний міжнародний зв'язок через Інтернет-месенджери, використання підроблених документів для створення підстав прибуття в країни, що межують з ЄС.

З кримінологічної точки зору цікавим є центральносередземноморський маршрут, яким з Лівії до Італії і на Мальту переправляються мігранти з країн Африки. Йдеться як про Еритрею та Сомалі, де тривають економічний безлад та громадянські конфлікти, так і про Нігерію, розташовану на іншому боці континенту, що охоплена діяльністю терористичного угруповання «Боко харам». По-перше, на цьому маршруті вчиняють чимало злочинів. Це комбінований маршрут, який передбачає важкий сухопутний шлях криміногенною місцевістю і небезпечний морський шлях. До місця збору людей в Лівії перед відправкою морським шляхом мігрантам також доводиться долати довгий шлях, на якому існує значна ймовірність стати жертвою торгівлі людьми, сексуальної та трудової експлуатації, а також бути захопленими з метою викупу. Однак вказані ризики не стримують потік бажаючих покинути ці бідні країни, будь-яке загострення проблем у яких відображається на міграційній динаміці. Одним з чинників, що сприяють виникненню додаткових ризиків на цьому маршруті може бути рішення влади Кенії закрити табори біженців. Йдеться про великі табори, що вже 25 років функціонують на кордоні з Сомалі, зокрема Дадааб налічує 300 тис. осіб.

Показовим також є місце Лівії на зазначеному маршруті. Ще шість років тому ця країна була кінцевим пунктом призначення для десятків тисяч мігрантів з африканських країн, які бажали працевлаштуватися. З 2011 р. Лівія стала повністю транзитною країною (країною походження мігрантів), а з руйнуванням національної правоохоронної системи в Лівії не залишилося ефективних механізмів протидії злочинним групам, які наживаються на транскордонному переправленні людей. Однак у 2015 р. спостерігалось деяке зниження активності на цьому маршруті порівняно з 2014 р. (154 тис. проти 170 тис.). Причин такого зниження було декілька. По-перше, це позитивні результати цілеспрямованої діяльності FRONTEX та створеного рішенням Ради ЄС від 18 травня 2015 р. Середземноморського військово-морського з'єднання ЄС, а також Місії ЄС з прикордонної допомоги Лівії. Лівійське узбережжя перебуває під наглядом. Загальноєвропейської системи авіаційного та супутникового спостереження за зовнішніми кордонами ЄС (Eurosur). Протидії перевезенню мігрантів на цьому напрямку присвячена спеціальна резолюція S/RES/2240 (2015) Ради Безпеки ООН від 9 жовтня 2015 р. У документі наголошено, що він спрямований на створення перешкод для діяльності організованих злочинних угруповань, спеціалізованих на незаконному переправленні мігрантів і торгівлі людьми, та на запобігання загибелі людей.

Отже, вважаємо, що кримінологам необхідно сфокусуватися на таких чинниках, що визначають ступінь небезпеки злочинності, пов'язаної з незаконним переправленням мігрантів до Європи:

- 1) обрання організаторами незаконного переправлення способів, у край небезпечних для життя і здоров'я мігрантів;

- 2) злочинний характер ненадання допомоги мігрантам, які зазнали катастрофи на морі;

- 3) наявність криміногенних ризиків, характерних для окремих міграційних маршрутів (ризик стати жертвами торгівлі людьми або всіх форм експлуатації);

- 4) прибуття до Європи з потоком мігрантів, яких сприймають потенційними терористами;

- 5) наявні підстави прогнозувати зростання рівня злочинності мігрантів у країнах ЄС;

6) наявність попиту на підроблені документи, що стимулює окремий вид злочинного бізнесу;

7) використання організаторами незаконної міграції корупційних зв'язків у системі державних органів, на які покладено регулювання міграційної сфери.

Фурман Ярослав Володимирович - старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем експертно-криміналістичного забезпечення навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ОСОБЛИВОСТІ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ З МОТИВІВ РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ АБО РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ

Способи вчинення таких видів злочинів, як умисне вбивство (п. 14 ч. 2 ст. 115 Кримінального кодексу (КК) України), умисне тяжке тілесне ушкодження (ч. 2 ст. 121 КК України), умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (ч. 2 ст. 122 КК України), побої та мордування (ч. 2 ст. 126 КК України), катування (ч. 2 ст. 127 КК України), погроза вбивством (ч. 2 ст. 129 КК України), дії, передбачені ч. 2 і 3 ст. 161 КК України, суттєво не відрізняються від способів учинення таких самих злочинів за іншими мотивами. Однак вони мають певні особливості щодо місця, часу, знарядь, осіб потерпілого і обвинуваченого, які зумовлені передусім мотивами вчинення злочину. Тобто переважно механізм позбавлення життя людини або спричинення тілесних ушкоджень є однаковим у всіх випадках і не залежить від мотиву діяння [1, с. 164].

Варто погодитись з О. В. Шлегелем, який виділяє ознаки, притаманні механізму насильницьких злочинів на ґрунті нетерпимості:

- реалізація ненависті або ворожнечі щодо особи, яка має специфічні (неслов'янські) ознаки зовнішності, шляхом спричинення смерті, умисних тяжких чи середньої тяжкості